

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

ÚSTAV ROMÁNSKÝCH STUDIÍ

Bakalářská práce

Monika Syslová

Přísluví v italském a anglickém překladu Jirotkova Saturnina

Proverbs in the Italian and English Translations of Jirotko's Saturnin

Praha 2024

Vedoucí práce: prof. Mgr. Pavel Štichauer, Ph.D.

Poděkování

Děkuji prof. Mgr. Pavlu Štichauerovi, Ph.D. za jeho trpělivost, cenné odborné rady a veškerou pomoc při vedení bakalářské práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 23. července 2024

Monika Syslová

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá analýzou přísloví v románu *Saturnin* od Zdeňka Jirotky. V teoretické části je uvedena problematika přísloví z hlediska frazeologie jakožto součásti lingvistiky. Dále je nastíněn vývoj přísloví v kontextu evropských kultur a jejich role v kulturním dědictví. Praktická část práce se zaměřuje na srovnání vzorku přísloví z českého originálu s jejich italskými a anglickými ekvivalenty. Analýza odhaluje formální aspekty přísloví, zkoumá přísloví i z hlediska významu a metriky. V neposlední řadě poskytuje vhled do problematiky překladu natolik komplexního jevu, jakým přísloví nepochybně jsou.

Klíčová slova

přísloví, paremiologie, frazeologie, italština, angličtina, *Saturnin*, Zdeněk Jirotka

Abstract

This bachelor thesis deals with the analysis of proverbs in the novel *Saturnin* by Zdeněk Jirotka. The theoretical part presents the problem of proverbs from the point of view of phraseology as a part of linguistics. It also outlines the development of proverbs in the context of European cultures and their role in cultural heritage. The practical part of the thesis focuses on the comparison of a sample of proverbs from the Czech original with their Italian and English equivalents. The analysis reveals the formal aspects of proverbs and examines proverbs in terms of meaning and metrics. Finally, it provides an insight into the problems of translating such a complex phenomenon as proverbs undoubtedly are.

Klíčová slova (anglicky):

proverb, paremiology, phraseology, Italian, English, *Saturnin*, Zdeněk Jirotka

Obsah

Úvod	7
1 Teoretický úvod	8
1.1 Přísloví z hlediska frazeologie a idiomatiky	8
1.1.1 Frazém a idiom	9
1.1.2 Druhy frazémů	10
1.1.3 Vymezení přísloví v české lingvistice	12
1.1.4 Vymezení přísloví v italské lingvistice.....	12
1.1.5 Vymezení přísloví v anglické lingvistice	13
1.1.6 Útvary často zaměňované s příslovím	14
1.2 Historie a vývoj přísloví a jejich zkoumání.....	15
1.2.1 Historie a vývoj přísloví	15
1.2.2 Přísloví z hlediska kultury	15
1.2.3 Paremiografie.....	16
1.3 Přísloví z hlediska metriky	16
2 Kniha Saturnin v českém originále.....	17
2.1 Představení knihy	17
2.2 Analýza přísloví.....	17
2.2.1 Popis metody práce.....	17
2.2.2 Funkce přísloví v kontextu díla	18
2.2.3 Vzorek přísloví z knihy	18
3 Italský překlad knihy	19
3.1 Představení italského překladu knihy	19
3.2 Srovnání italských přísloví s českým originálem.....	19
3.2.1 Vzorek a srovnání italských a českých přísloví.....	19
3.2.2 Srovnání italských a českých přísloví z formálního hlediska.....	32
3.2.3 Srovnání italských a českých přísloví z hlediska významu	33
3.2.4 Srovnání italských a českých přísloví z hlediska metriky	33
4 Anglický překlad knihy	34
4.1 Představení anglického překladu knihy	34
4.2 Srovnání anglických přísloví s českým originálem.....	34
4.2.1 Vzorek anglických a českých přísloví a jejich srovnání.....	34

4.2.2	Srovnání anglických a českých přísloví z formálního hlediska.....	46
4.2.3	Srovnání anglických a českých přísloví z hlediska významu.....	47
4.2.4	Srovnání anglických a českých přísloví z hlediska metriky	47
5	Porovnání výsledků z předchozích částí.....	48
Závěr	.....	49
Resumé	.....	50
Riassunto.....	.....	51
Seznam použité primární literatury:	.....	52
Seznam použité sekundární literatury:.....	.....	53
Seznam použitých internetových zdrojů:.....	.....	54
Příloha 1	.....	55

Úvod

Příslloví představují významný aspekt lidského jazyka, který zastává relevantní funkci napříč různými kulturami i historickými obdobími. Příslloví se vyznačují stručností, poetickou formou a obrazností. Jejich schopnost reflektovat společenské normy a hodnoty činí z příslloví zásadní prvek kulturního dědictví.

Tématem této bakalářské práce je charakterizace příslloví jako významné součásti lingvistiky, kulturního dědictví i běžné komunikace. Zvláštní pozornost bude věnována porovnání příslloví z románu *Saturnin* Zdeňka Jirotky s jejich italskými a anglickými ekvivalenty použitými v překladech této knihy. Vedle praktické stránky bude důraz kladen též na podrobnou charakteristiku příslloví jako součásti frazeologie, kdy bude tento pojem vymezen na základě morfologických, syntaktických i sémantických aspektů. Práce přispěje též k porozumění tomu, jak příslloví odrážejí a formují společenské hodnoty v různých kulturních kontextech.

První část práce se bude zabývat teoretickým rámcem, který definuje příslloví jako součást frazeologie. Bude analyzován též jejich historický vývoj a kulturní význam. Následující část bude věnována metodologii výzkumu, který bude vzorek příslloví z knihy *Saturnin* zkoumat z hlediska formy, významu a metriky. V následujících dvou kapitolách proběhne samotná analýza příslloví, vždy bude srovnáno české příslloví s jeho překladem nejprve do italštiny, poté do angličtiny. V závěrečné části budou vyhodnoceny získané výsledky.

Cílem práce je ověření teoretických poznatků získaných na základě odborné literatury – především z hlediska formy. Dále bude ověřeno, nakolik je příslloví spjato s kulturou, v níž vzniká, a nakolik časté jsou v něm básnické figury, které mají usnadnit jeho zapamatování.

1 Teoretický úvod

Výskyt přísloví je pro mnohé jazyky velmi typický, avšak mezi lingvisty stále neexistuje shoda ohledně jejich přesné definice, přestože se o to různí odborníci pokoušejí již spoustu let. Z dostupných definic analyzovaných během výzkumu lze za nejrelevantnější považovat tu, kterou uvádí Čermák v *Encyklopedickém slovníku češtiny* (2002, s. 357): „Metaforický i nmetaforický frazém propoziční s obvykle didaktickou funkcí, který jistou momentální situaci kategorizuje poukazem na tradovanou zkušenost.“

Historicky byla přísloví zkoumána především etnografy a folkloristy, v současné době jsou však již chápána jako součást lingvistiky, konkrétně frazeologie (Čermák, 2002, s. 357). Oblast lingvistiky, která se specializuje na studium přísloví, se nazývá paremiologie.

Prísloví (it. *proverbio*, angl. *proverb*, z lat. *proverbum*) je též označováno jako parémie (z řec. *paroimia*) nebo adagium (z lat. *ad agendum*). (Čermák, 2013, s. 5)

1.1 Prísloví z hlediska frazeologie a idiomatiky

Prísloví jsou v soudobé lingvistice vnímána jako součást frazeologie, konkrétně jako propoziční frazémy a idiomy (Čermák, 2013, s. 5). V následujících kapitolách bude toto vymezení blíže specifikováno.

Frazeologie není jazyková rovina (jako je tomu u syntaxe či morfologie), ale představuje oblast ustálených anomálních kombinací. Samotné frazémy (idiomy) mají svůj význam, avšak vymykají se běžným jazykovým pravidlům (Čermák, 2007, s. 31).

Frazém je základní jednotkou frazeologie a idiomatiky. Čermák (2002, s. 139-144) definuje frazém následovně: „Je to taková jedinečná ustálená kombinace minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v žádné jiné kombinaci n. více kombinacích, resp. vyskytuje se v takové funkci pouze ve výrazu jediném, popř. několika málo.“

Frazém je tedy ustálená anomální kombinace alespoň dvou slovních forem, která má celistvý význam. Tento význam nelze synchronně dělit ani analyzovat prostřednictvím významů jeho jednotlivých komponentů, protože minimálně jeden z komponentů je omezen pouze na danou kombinaci. Často také frazém obsahuje monokolokabilní prvek – např. ve výrazu *pozdě bycha honiti*, kde slovo *bycha* nelze použít v jiném spojení, protože

nemá analogickou obdobu v žádném jiném tvaru pravidelného jazyka (anomálnost¹) (Hladká, 1995, s. 71) (Čermák, 2002, s. 139-144).

Důvodem vzniku frazémů a idiomů (skrže přirovnání, metafory) bude s nejvyšší pravděpodobností to, že se jedná o velice ekonomické jazykové prostředky. (Čermák, 2002, s. 139-144)

Prvky, které vstupují do frazeologických kombinací, se mohou nacházet na různých funkčních úrovních podle členské roviny: morfémy, lexémy, kolokace či věty. Kromě transformovatelných komponentů mají jednotlivé složky frazému vždy určitý pevný tvar. Výsledné celky vždy patří na vyšší úroveň než jejich jednotlivé složky. Pro určení vnější struktury frazeologického útvaru jako celku je nezbytné využít podobnosti se slovními druhy.

Typickými znaky idiomatických kombinací jsou metaforičnost či expresivnost, které však nejsou jejich nezbytnými vlastnostmi. Dalšími charakteristikami jsou sémantická a denotativní vágnost. Frazémy často obsahují lexikální nebo gramatické archaismy, např. *kout pikle* (Hladká, 1995, s. 71). Klíčovým znakem idiomatických kombinací je však ustálenost, která umožňuje jejich reprodukovatelnost. V kontextu frazémů vystupuje jako celek s pevně daným slovosledem svých komponentů, což znemožňuje provádět slovosledné transformace. Tato vlastnost je jednou z typických anomálií frazému. Ve frazeologii je třeba považovat syntax za sekundární kritérium, jelikož se zde objevují valence, které pravidelná syntax nezná. (Čermák, 2007, s. 14)

Dalšími typickými anomáliemi je funkční anomálnost, což znamená, že není možné jeden komponent paradigmaticky zaměnit analogickým jiným, který má obdobnou či stejnou funkci. Takovým příkladem může být **mít z něčeho lehkou hlavu*.

1.1.1 Frazém a idiom

Frazém a idiom (z řec. *idios* = vlastní, soukromý) (Čermák, 2007, s. 15) označují tentýž jazykový jev. V používání těchto termínů se shodují Čermák i Hladká (1995, s. 71). Rozdíl spočívá v tom, že termín *frazém* se používá při analýze útvaru z formálního hlediska, zatímco termín *idiom* je používán při analýze útvaru z hlediska sémantických rysů. V minulosti se termín *idiom* také používal jako synonymum pro nepřeložitelný frazeologismus; od tohoto pojetí se však v současné době upouští.

---

¹ Anomálnost je odchylka od jazykových pravidel různého druhu založených na analogii. (Čermák, 2002, s. 41)

1.1.2 Druhy frazémů

Hladká (1995, s. 72-73) rozlišuje frazémy na **větné** a **nevětné**.

Nevětný frazém sám o sobě netvoří větu a vždy funguje jako součást věty. Pokud obsahuje verbum, jedná se o **frazém s funkcí slovesnou** (např. *měnit barvu*). Existují také **frazémy s funkcí jména v nominativu**, které mohou obsahovat kombinaci adjektiva a substantiva (*šedá eminence*) nebo dvou substantiv (*zkouška ohněm*). Další kategorií jsou **frazémy s funkcí adverbialní**, které kombinují buď substantivum a adjektivum (*levou rukou*) nebo dvě substantiva (*s klidem Angličana*). Mezi nevětné frazémy patří například ustálená přirovnání.

Frazémy větné mohou být buď **slovesné** (*nechval dne před večerem*) nebo **neslovesné** (*mladí ležáci, staří žebrači*). Tyto frazémy se do kontextu zapojují jako celek. Tradičně mezi ně řadíme pořekadla, pranostiky, okřídlená slova a také přísloví.

Čermák (2002, s. 139-144) formálně dělí frazémy na několik druhů: **kolokační**, **lexikální**, **propoziční** a **polypropoziční (monosubjektové a intersubjektové)**.

Frazémy kolokační se skládají z komponentů v rovině jednoslovných lexémů, kterými mohou být kombinace a struktury **komponentů autosémantických** nebo **sysémantických**. Jejich funkcí je vytváření nevětných kombinací lexikálních tvarů z roviny jednoslovných lexémů.

Kolokační frazémy se dělí na:

- 16 základních binárních kombinací a struktur autosémantických komponentů (verbum-substantivum, adjektivum-substantivum),
- 7 základních binárních kombinací a struktur sysémantických komponentů (prepozice-zájmeno),
- 8 kombinací a struktur smíšených z komponentů obou subtypů (prepozice-substantivum, partikule-substantivum, verbum-prepozice, verbum-mono²).

Autosémantické komponenty mohou fungovat jako ekvivalenty všech slovních druhů. Mezi tyto komponenty patří např. přirovnání, binomiály nebo verbonominální struktury s abstraktním substantivem (např. *věnovat pozornost*). (Čermák, 2002, s. 139-144)

Komponenty **lexikálního frazému** patří do morfémové (slovotvorné a flektivní) roviny. Tento frazém patří k nejspornější oblasti frazeologie a idiomatiky. Jako příklad

---

² Mono v tomto kontextu znamená tzv. monokolokabilní prvek.

takového frazému můžeme uvést výrazy jako *zapomenout se, obejít se bez, předsevzetí, najít* (Čermák, 2002, s. 139-144).

Dalším typem frazému je **frazém polypropoziční intersubjektový**, který funguje na bázi interakce alespoň dvou propozic u různých mluvčích. Mezi polypropoziční frazémy patří například korelované pozdravy nebo přání (např. *Pozdrav pámbu! – Dejž to pámbu!*) (Čermák, 2002, s. 139-144).

Frazém propoziční (případně polypropoziční) monosubjektový funguje jako věta složená z různých strukturních kombinací lexikálních, kolokačních a propozičních komponentů nebo jejich kombinací. Komponenty mohou být **syntémantické** (*To tak!*), **autosémantické** (*Pozdě bycha honit.*) či **kolokační**, v nichž je, na rozdíl od frazémů kolokačních verbálního typu, pevně dán subjekt (*To jsou věci!*). Některé kolokační frazémy omezeně připouštějí gramatické transformace.

Tyto frazémy mohou mít čtyři funkce podle místa v komunikaci: **vokativní** (*Ty ses zbláznil!*), **tematickou** (*Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.*), **mediální** (*Mám to na jazyku.*) či **situační** (*Tobě se to mluví!*). Patří sem například přísloví a pranostiky, apoftegma, aforismus nebo axiom.

Frazému interstratální kombinuje komponenty z různých rovin – např. lexém s propozicí či klauzí.

Existují i delší frazémy než frazém polypropoziční. Mezi takové frazémy bychom mohli zařadit např. hádanky, bajky nebo jiné literární mikrožánry.

Wotkeová (1992, s. 60) klasifikuje přísloví na základě morfosyntaktického kritéria do čtyř skupin: ve formě **parataxe** a **hypotaxe**, dále na **monofrastická syntagmata** a **eliptická syntagmata**.

Přísloví ve formě **parataxe** spojují věty v koordinačním vztahu. Ačkoliv je parataxe v mluveném jazyce aktuálnější a spontánnější formou, tento druh přísloví se vyskytuje méně často. Věty jsou zde spojeny většinou asyndeticky, případně spojkou *a*.

Přísloví v podobě **hypotaxe** sestává z jedné řídicí a jedné závislé věty, která může být podmětná, předmětná, adjektivní či adverbální. Tato forma je frekventovanější.

V případě, že přísloví obsahuje **vedlejší větu podmětnou**, často je v českých i italských příslovích konstrukce uvozena zájmenem *chi = kdo* – *Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí* (Wotkeová, 1992, s. 60). Protiklad bývá v českém přísloví vyjádřen slovesem, v italštině stejnými substantivy (Wotkeová, 1992, s. 61). Přísloví s **vedlejší větou**

příslivečnou mohou mít **časový** (*když, až, tak dlouho, dokud*), **způsobový** (*jak – tak*) nebo **podmínkový** charakter (*jestliže*) (Wotkeová, 1992, s. 62).

Nejpočetnější skupinou jsou **monofrastická syntagmata**, která se skládají pouze z jedné věty (Wotkeová, 1992, s. 63).

Eliptická syntagmata se vyznačují absencí verbálního prvku. Z toho důvodu jsou vztahy mezi členy vyjádřeny dvojicemi slov stejných slovních druhů, často ve formě opozice. Tato struktura umožňuje vynechání členů, které nejsou podstatné, čímž se zvyšuje ekonomičnost přísloví (Wotkeová, 1992, s. 66-67).

1.1.3 Vymezení přísloví v české lingvistice

V české lingvistice se příslovím zabývá především František Čermák, jenž jej popisuje následovně:

„Příslví, parémie či též někdy adagium je prastarý útvar (...), který má každý jazyk, a vzhledem ke svému stáří a kulturním stykům v minulosti je také řada přísloví celosvětových, takže je téměř nemožné určit dobu a místo jejich vzniku.“ (Čermák, 2013, s. 5)

„Příslví je ustálený větný výraz, někdy metaforický, který vyjadřuje pravdu založenou na tradované zkušenosti a zdravém rozumu.“ (Čermák, 2013, s. 5)

Obvykle má pedagogický nebo poučující charakter a je předáváno z generace na generaci. Často se přísloví používá v situacích, kdy je porušena norma chování a mluvčí hodlá užitím přísloví nabádat k jejímu dodržování (Čermák, 2013, s. 5-6).

1.1.4 Vymezení přísloví v italské lingvistice

“Il proverbio è una frase breve di forma lapidaria o sentenziosa, codificata nella memoria collettiva o tramandata in forma scritta, che enuncia una verità ricavata dall'esperienza e presentata come conferma di un'argomentazione, consolidamento di una previsione, ovvero come regola o ammonimento ricavabili da un fatto.” (Lapucci, 2007, s. IX)

Příslví představuje obecné pravidlo, které má ustálenou formulaci (Lapucci, 2007, s. IX). Jeho typickým rysem je metafora. Většinou se skládá ze dvou částí – jednak obsahuje realistický výrok, jednak nevyjádřenou metaforu (Lapucci, 2007, s. XXXVI). Typicky jsou přísloví předávána ústně, což činí jejich autora anonymním (Schwamenthal, 1993, s. VI).

Český pojem *idiom* odpovídá italskému *modo di dire*, případně *locuzione proverbiale*. V minulosti byly v italské lingvistice termíny *proverbio* a *modo di dire* zcela běžně zaměňovány; myšlenka, že by bylo vhodné tyto dva termíny odlišit, se objevila až v 18. století. Zatímco přísloví je charakterizováno větnou strukturou, idiom je výrazová složka jazyka, která může nahrazuje slovo, případně část věty (Lapucci, 2007, s. X). Idiom je flexibilní, přísloví zůstává neměnné (Lapucci, 1990, s. 8). Schwamenthal (2007, s. V) definuje přísloví jako krátké věty, které se do paměti dokáží efektivně vsítit díky asonanci či rýmu (Schwamenthal, 1993, s. V).

1.1.5 Vymezení přísloví v anglické lingvistice

V anglické lingvistice je přísloví definováno jako samostatná tradiční jednotka s didaktickým obsahem a ustálenou, poetickou formou (Hrisztova-Gotthardt, 2014, s. 8). Charakteristickou vlastností přísloví je obraznost a schopnost samostatně tvořit ucelenou výpověď.

Podle Seilera (1922) musí být přísloví samostatným rčením, což znamená, že žádná z jeho základních syntaktických jednotek nesmí být nahrazena. Toto kritérium odlišuje přísloví od tzv. *proverbial phrases*, kterým chybí syntaktické jednotky nezbytné k tomu, aby se staly úplnými větami. Milner (1969a) a Barley (1972) považují přísloví za výroky. Ustálenost přísloví vyplývá z nutnosti, aby zůstala snadno rozpoznatelná v kontextu (Hrisztova-Gotthardt, 2014, s. 12).

Paremiologové se často uchylují k syntaktickému pojetí věty. Podle Taylora (1934) přísloví musí být úplnými větami, ačkoliv připouští i eliptické konstrukce. Některá přísloví vykazují specifické příslovečné struktury, které se odchyľují od standardního syntaktického vzorce (Hrisztova-Gotthardt, 2014, s. 10).

Přísloví musí být spjata s určitou jazykovou komunitou. Mají lidovou povahu, mohou obsahovat nářeční rysy a často se vztahují k předindustriální společnosti. I přes svou tradiční formu jsou stále hojně užívána.

Přísloví může mít didaktické tendence, a to buď v podobě preskriptivního pravidla, nebo v podobě obecného konstatování. Jolles (1930) se proti označení přísloví za didaktická vymezuje – připouští pouze empirickou interpretaci obsahu přísloví jako obecného pozorování. Nerozlišuje mezi neutrálním myšlenkovým významem přísloví, důvodem jeho užití v určitém kontextu ani jeho účinkem v daném kontextu. Pokud bychom vyžadovali, aby didaktický obsah byl podmínkou pro klasifikaci určitého útvaru jako

příslloví, museli bychom některá přísloví z této kategorie vyřadit (např. *long time no see*) (Hrisztova-Gotthardt, 2014, s. 11).

1.1.6 Útvary často zaměňované s příslovím

Příslloví jsou často zaměňována s jinými jazykovými útvary, které vykazují značnou podobnost. Jazyk lze vnímat jako rozsáhlou metaforu či řetězec symbolů (Lapucci, 1990, s. 6). Stanovení přesných hranic mezi těmito útvary je často velmi složité. Některými z těchto útvarů jsou adagium, aforismus, apoftegma, maxima, okřídlená věta, pořekadlo, pranostika a wellerismus.

Termín **adagium** (it. **adagio**) pochází z latinského výrazu *ad agendum*, který lze přeložit jako „je třeba udělat“. Jedná se o doporučení nebo pravidlo, které, podobně jako přísloví, reguluje chování (Lapucci, 2007, s. IX).

Aforismus (z řec. *aphorismòs = definice*) je do jisté míry analogický přísloví, avšak jeho forma není tak koncentrovaná a obvykle, na rozdíl od přísloví, nese podpis autora (Schwamenthal, 1993, s. VI). V současnosti se aforismy objevují např. v kalendářích nebo denících (Lapucci, 2007, s. XL).

Apoftegma (z řec. *apophthèngomai = mluví stručně*) představuje do jisté míry literární formu (Schwamenthal, 1993, s. VIII-IX). Jedná se o slavný výrok nějaké osobnosti, který se pohybuje na pomezí přísloví, citátu a wellerismu (Lapucci, 2007, s. IX).

Maxima je zásada, pravidlo, příkaz, který je považován za jistý a slouží jako návod. V evangeliích se jedná o zhuštěnou větu mravního charakteru (Lapucci, 2007, s. IX).

Mezi další útvary patří **okřídlené věty**, tedy výroky připisované známým osobnostem. Jako příklad můžeme uvést dva výroky připisované Caesarovi – *Alea iacta est*. (*Kostky jsou vrženy.*) a *Veni, vidi, vici*. (*Přišel jsem, viděl jsem, zvítězil jsem.*)

Pořekadlo má s příslovím mnoho společného, většinou však představuje prosté konstatování jako např. *Dočkej času jako husa klasu*.

Útvar velmi podobný přísloví je **pranostika**, která však zpravidla odkazuje na konkrétní období v roce a vztahuje se k počasí a zemědělství (např. *svatá Anna chladná z rána*) (Hladká, 1995, s. 72-73).

Wellerismus je žertovný útvar založený na vtipném a obvykle absurdním dodatku k nějakému známému frazému či výroku (např. *vono se řekne*) (Čermák, 2002, s. 139-144).

1.2 Historie a vývoj přísloví a jejich zkoumání

1.2.1 Historie a vývoj přísloví

Ve starověku byla přísloví spojena s nejnvdělanějšími vrstvami obyvatelstva, což svědčí o jejich významu a autoritě (Lapucci, 2007, s. IX). Tato přísloví se nazývala **adagia** (z lat. *aio* = říkám) a často odkazovala na výroky s určitou autoritou (např. *ipse dixit* = řekl to sám [mistr]). Autoritu měla přísloví v celé židovsko-křesťanské kultuře, což dokládá existence celé biblické knihy (it. *Proverbi*, č. *Příkázání*) (Schwamenthal, 1993, s. VII).

Většina přísloví, která dnes známe, má své kořeny již v antice. I když byla mnohá z nich zaznamenána v literárních dílech, většina byla předávána ústně, což znamená, že nejsou vždy zachycena v historických pramenech. Římané přejímali přísloví z řecké kultury, a následně se díky nim rozšířila do různých evropských kultur, zejména vlivem Erasmovy sbírky *Adagiorum collectanea*, díky níž dnes najdeme obdobná přísloví v různých kulturách, často přizpůsobená místním realitám.

Mnoho přísloví v latinské tradici však pochází až z pozdějšího období, jako je středověk či novověk, kdy vznikala v zemích po celé Evropě. Vzhledem ke kulturně historickému kontextu a geografickým realitám různých regionů není možné v každém jazyce nalézt vhodný ekvivalent k přísloví z jazyka jiného.

V 19. století se pak napříč Evropou objevují paremiologické sborníky (viz kapitola 1.2.3). (Wotkeová, 2007, s. 264-267)

1.2.2 Prísloví z hlediska kultury

Prísloví bývá označováno za formu lidového vědění, která reflektuje kolektivní moudrost přenášenou z generace a generaci (Lapucci, 2007, s. IX). Schwamenthal (1993, s. V) však upozorňuje, že přísloví mohou rovněž ztělesňovat hloupost, nejednoznačnost a nejistotu.

Primární funkcí přísloví je poukazovat na žádoucí či nežádoucí chování, přičemž mohou varovat před negativními důsledky nebo slibovat odměnu (Schwamenthal, 1993, s. VI-VII).

Prísloví se mohou značně lišit i v rámci jednoho státu, zejména tam, kde jsou výrazné kulturní rozdíly mezi jednotlivými regiony, jako např. v Itálii. Tyto regionální varianty odrážejí místní tradice, zvyky a geografické realie, což vede k tomu, že ekvivalentní přísloví nemusí být nalezeno ani v jednotlivých dialektech jednoho jazyka. (Wotkeová, 2007, s. 262)

1.2.3 Paremiografie

Paremiografie (z řeckého *paroimia*, což znamená přísloví) se zabývá sběrem a studiem přísloví jako vyjádřením pocitů a způsobu života lidí (Schwamenthal, 1993, s. VIII). Ačkoliv existuje mnoho slovníků přísloví, ne všechny obsahují vysvětlení jejich významů.

V české kultuře význam přísloví vystihl F. L. Čelakovský (1852), který jej označil jako *mudrosloví* – výraz zachycující lidskou moudrost. Čelakovský vydal sbírku *Mudrosloví národa slovanského* (Čermák, 2013, s. 5), která představuje zásadní příspěvek k paremiologii.

Paremiologické sborníky existují v každé kultuře, avšak sborníky nabízející srovnání přísloví napříč kulturami jsou vzácné. V 19. století se v Itálii objevily dva významné paremiologické sborníky psané v dialektu, zaměřené na regiony Toskánska a Sicílie. Před více než třiceti lety vznikl v Itálii *Atlante Paremiologico Italiano (API)*, jehož autorem je Temistocle Franceschi. Tento projekt si klade za cíl dokumentaci rozsáhlé a rozmanité paremiologické ústní tradice italských regionů. (Wotkeová, 2007, s. 267-268)

1.3 Přísloví z hlediska metricky

Přísloví obsahují různé mnemotechnické prvky, které usnadňují jejich zapamatování (Lapucci, 2007, s. XXXVI). Mezi tyto prvky patří rým, struktura verše, aliterace a rytmus.

Přísloví často odpovídají veršové struktuře a obsahují rým, přičemž se velice často rýmují poslední slabiky. Rým lze považovat za jeden z klíčových nástrojů, který udržuje strukturu přísloví. Nicméně je třeba poznamenat, že rým není ve všech příslovích přítomen (Lapucci, 2007, s. XXXVII).

V italštině přísloví často dodržují počty slabik a přízvuků. Přísloví formulovaná v alexandrinech lze snadno rozložit do septim (Lapucci, 2007, s. XXXVIII). Přítomnost aliterace je v příslovích rovněž běžná. Nejenže slouží jako efektivní mnemotechnická pomůcka, ale v minulosti se věřilo, že slova spojená zvukem spolu i významově souvisejí (Lapucci, 2007, s. XXXVI).

Dalším důležitým rysem přísloví je rytmus, který přispívá k jejich zapamatování (Lapucci, 2007, s. XXXVI). Přísloví se také vyznačují strukturální symetrií (Schwamenthal, 1993, s. IX).

Typickým znakem přísloví také metafora, ovšem řadu přísloví lze vykládat též doslovně (*It never rains but it pours*) (Hrisztova-Gotthardt, 2014, s. 13).

2 Kniha *Saturnin* v českém originále

2.1 Představení knihy

Humoristický román *Saturnin* českého spisovatele Zdeňka Jirotky poprvé vyšel v roce 1942. Z pohledu hlavního hrdiny, u nějž slouží velice zvláštní sluha Saturnin, vypráví příběh, v němž se sejde hlavní hrdina, Saturnin, teta Kateřina a její syn Milouš u dědečka hlavního hrdiny, další postavy jsou doktor Vlach a slečna Barbora. Všichni jmenovaní pak stráví několik dní v domě odříznutí od světa a díky Saturninovi se nikdy nenudí.

Zcela nepochybně se jedná o knihu, která do dalších jazyků nemusí být příliš snadno přeložitelná. Kromě odkazů k českému prostředí a k české literatuře (např. k dílu Karla Jaromíra Erbena) nabízí především velice bohatý vzorek českých přísloví, která jsou neodlučitelně spjata s českou kulturou.

2.2 Analýza přísloví

2.2.1 Popis metody práce

Z českého originálu byla vypsána všechna přísloví, ke kterým byly přiřazeny ekvivalenty z italského a anglického překladu knihy. Prísloví pak byla analyzována níže popsaným způsobem.

U každého přísloví byla posuzována forma, tedy o jaký typ frazému se jedná. Na základě kapitoly 1.1.2 teoretického úvodu bylo využito dělení frazémů, respektive samotných přísloví podle F. Čermáka i Z. Wotkeové. Prísloví byla řazena do kategorií podle toho, zda jsou propoziční či polypropoziční, případně eliptická. U polypropozičních přísloví bylo dále rozlišováno, zda je vztah mezi jejich jednotlivými větami parataxi či hypotaxi.

Dále byl porovnán význam českého a italského, respektive anglického přísloví, přičemž význam některých přísloví byl ověřen ve slovnících *Dizionario dei proverbi italiani*, *The Oxford Dictionary of Proverbs* a *The Cambridge Dictionary*.

Vzhledem k tomu, že metrika je zásadní vlastností přísloví, byla přísloví analyzována též z tohoto hlediska. Ne všechna přísloví jsou však z této stránky zajímavá, proto je u některých tato analýza vynechána.

Na závěr byly všechny získané informace souborně porovnány a vyhodnoceny.

2.2.2 *Funkce přísloví v kontextu díla*

Přísloví jsou v ději pronášena zejména ústy tety Kateřiny, která je jejich používáním výrazně charakterizována. V jedné kapitole představuje celou řadu přísloví i doktor Vlach. Další postavy používají přísloví ve chvíli, kdy se snaží odkázat na již zmíněnou tetu Kateřinu.

V kontextu díla mohou přísloví fungovat díky tomu, že jsou českému čtenáři důvěrně známá, případně natolik srozumitelná, že mu nečiní potíže porozumět vyjádřené situaci. To umožňuje autorovi vytvářet autentický narativ i hlubší charakterizaci postav; zároveň jsou osudy hrdinů čtenáři mnohem bližší, jelikož se s nimi díky kulturnímu kontextu dokáže lépe ztotožnit.

2.2.3 *Vzorek přísloví z knihy*

Z románu bylo na základě pečlivé četby vypsáno 58 přísloví, z nichž některá se v průběhu knihy opakují. Všechna nalezená přísloví jsou však v tomto vzorku uvedena, jelikož duplicitní česká přísloví jsou do italštiny či angličtiny překládána různě. Seznam všech přísloví je k nahlédnutí v příloze – viz strana 56.

3 Italský překlad knihy

3.1 Představení italského překladu knihy

Román *Saturnin* do italštiny přeložila Letizia Kostner. Kniha vyšla v nakladatelství Karolinum, nejnovější 3. vydání v roce 2023.

3.2 Srovnání italských přísloví s českým originálem

3.2.1 Vzorek a srovnání italských a českých přísloví

Přísloví č. 1 – str. 26: Neštěstí nechodí po horách, ale po lidech.

Toto přísloví je v překladu vynecháno.

Přísloví č. 2 – str. 26: Neštěstí nechodí nikdy samo.

Le disgrazie non vengono mai sole.

Z formálního hlediska se jak v češtině, tak v italštině jedná o frazém propoziční monosubjektový.

Z hlediska významu překlad přísloví do italštiny odpovídá českému přísloví. Zajímavá je skutečnost, že v češtině je slovo *neštěstí* nepočítatelné, zatímco italský ekvivalent *disgrazie* je použit v plurálu.

V obou příslovích můžeme sledovat personifikaci *neštěstí nechodí – le disgrazie non vengono*.

Přísloví č. 3 – str. 32: Host do domu, bůh do domu.

L'ospite è sacro.

Z formálního hlediska se v případě českého přísloví jedná o eliptické přísloví. Italské přísloví je frazém propoziční monosubjektový.

Význam původního přísloví je v italštině zachován. Místo slova substantiva *bůh* je v italštině použito adjektivum *sacro*, což významově odpovídá českému přísloví. Adjektivum *sacro* lze vyložit také jako *degno del massimo rispetto* (hoden nejvyšší úcty), což také odpovídá českému *bůh*, které se nám snaží vyložit, že si hosta v domě máme vážit.

V českém přísloví je použit rým, který v italském překladu chybí.

Příslaví č. 4 – str. 32: Více děr, více syslů, více hlav, více smyslů a víc očí více vidí.

Dove c'è posto per uno c'è posto per tre.

Toto české přísloví lze rozdělit na tři části:

Více děr, více syslů.

Více hlav, více smyslů.

Víc očí více vidí.

Zatímco první a druhá část je přísloví eliptické, jelikož v něm chybí přísudek, v případě třetí části lze mluvit o propozičním frazému monosubjektovém. V základním přehledu byly všechny tyto tři části zařazeny pod stejné číslo hned ze dvou důvodů – v knize jsou uvedena jako jedno souvětí a v italštině bylo k jejich překladu použito pouze jedno přísloví v podobě souvětí. V italském překladu se tedy jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu italský ekvivalent neodpovídá českému přísloví. Zatímco první přísloví metaforicky popisuje, že je lepší, aby někde bylo více lidí – v kontextu knihy se jedná o situaci, kdy teta Kateřina přijede se synem Miloušem na neohlášenou návštěvu k hlavnímu hrdinovi – druhé přísloví pracuje s celou situací více doslovně, „že se tam přece teta Kateřina s Miloušem vejdou“. Z toho vyplývá, že do situace v ději se samozřejmě, i přes některé výhrady, italské přísloví hodí.

Lze předpokládat, že v italštině překladatelka nenalezla podobně barvitě přísloví, jelikož v českém originále můžeme vidět hned několik básnických prvků, které v překladu chybějí. Jedná se jednak o metaforu, jednak o zřetelný rým *syslů* a *myslů*. Dále se objevuje anafora slova *více* a aliterace písmen *s* a *v*.

Příslaví č. 5 – str. 32: Mnoho psů je zajícova smrt.

Troppi cuochi guastano la cucina.

Jak v češtině, tak v italštině se jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu vyjadřují obě přísloví totéž, vzhledem k ději však lépe odpovídá právě česká varianta, jelikož se příslovím odkazuje k příjezdu tety Kateřiny. Významově na sebe přísloví č. 4 a č. 5 navazují – Saturnin příslovím č. 5 navazuje na slova pronesená tetou Kateřinou v podobě přísloví č. 4.

Příslaví č. 6 – str. 33: Bez pečlivé hospodyňky není pravého domova.

La donna è l'angelo del focolare.

Jak v češtině, tak v italštině se jedná o propoziční frazém monosubjektový.
Z hlediska významu vyjadřují obě přísloví totéž.

Přísloví č. 7 – str. 34: Všude dobře, doma nejlépe.

Casa mia, casa mia, per piccina che tu sia.

Z hlediska formy se v češtině jedná o přísloví eliptické, v italštině se jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se obě přísloví shodují.

Zatímco v češtině není zvolené přísloví z hlediska metriky nikterak zajímavé, v italštině můžeme vidět rým *mia – mia – sia*. Dále se zde vyskytuje epanalepse³ *casa mia, casa mia*.

Přísloví č. 8 – str. 46: Ranní ptáče dál doskáče.

Il mattino ha l'oro in bocca.

Obě přísloví jsou z hlediska formy propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví shodují – italské přísloví vyjadřuje, že ráno se udělá víc práce než po zbytek dne, což můžeme vidět i v přísloví českém.

V českém přísloví můžeme vidět rým *ptáče – doskáče*, který se v italském přísloví nevyskytuje.

Přísloví č. 9 – str. 46: Mladí ležáci, staří žebráci.

Chi dorme, non piglia pesci.

V češtině jde o eliptické přísloví, v italštině se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu by bylo možné využít italské přísloví jako ekvivalent k českému *Ranní ptáče dál doskáče*.

Z hlediska metriky se v češtině objevuje rým *ležáci – žebráci*, v italštině tento rým chybí.

Přísloví č. 10 – str. 46: Nechval dne před večerem.

Non dire quattro se non l'hai nel sacco.

---

³ Epanalepse je opakování slov na začátku stejného verše.

V češtině se jedná o propoziční frazém monosubjektový, v italštině o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu vyjadřují obě přísloví totéž. V kontextu díla se však určitě více hodí česká varianta, jelikož v ději je zrovna ráno krásného dne, když Saturnin vejde vzbudit hlavního hrdinu, aby mu tímto příslovím oznámil, že přijela teta Kateřina. Prísloví by bylo vhodné použít také jako překlad českého *neříkej hop, dokud nepřeskočíš*, kde je i zachován imperativ stejného slovesa.

V italském přísloví by se dvojice slov *quattro – sacco* dala označit za rým.

Přísloví č. 11 – str. 46: Nevíme dne ani hodiny.

Ogni giorno può infatti essere l'ultimo.

Obě přísloví jsou z hlediska formy frazém propoziční monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví shodují, odkazují k tomu, že nevíme, kdy zemřeme.

Přísloví č. 12 – str. 46: Kam čert nemůže, nastrčí bábu.

La donna ne sa una più del diavolo.

V češtině se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi, v italštině o propoziční frazém subjektový.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají. České přísloví působí méně ostře – italský ekvivalent obsahuje slovo *diavolo*, což znamená kromě *čert* také *dábel*. Dále také slovo *bába* je vnímáno v tomto kontextu více pejorativně než obecné *donna*, které se objevuje v italském přísloví.

Přísloví č. 13 – str. 47: Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.

A scavare la fossa agli altri, si finisce per cascarci dentro.

V češtině i italštině se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají.

Přísloví č. 14 – str. 47: Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění.

Nutri la serpe in seno, ti renderà veleno.

Z hlediska formy se v obou jazycích jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – parataxi.

Významově si přísloví odpovídají. Zatímco v češtině je využita metafora se slovem *čert* v italštině je použito slovo *serpe*, které má podobně negativní konotace. Velmi výstižné je i zachování formy – imperativ v první části přísloví a indikativ futura v druhé.

V obou příslovích můžeme vidět metaforu. V italském přísloví se navíc objevuje rým *seno – veleno*.

Přísloví č. 15 – str. 48: Kůň je jednou hříbětem a člověk dvakrát dítětem.

I vecchi sono due volte fanciulli.

Z hlediska formy se v češtině jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – parataxi, v italštině o propoziční frazém monosubjektový.

Významově si obě přísloví odpovídají. Velice výstižně odpovídá *due volte* jako ekvivalent k českému *dvakrát*, čímž se stávají obě přísloví mnohem víc podobnými, než kdyby v nich tato slova chyběla.

Obě přísloví využívají metaforu. V českém přísloví vidíme také přirovnání a rým *hříbětem – dítětem*.

Přísloví č. 16 – str. 58: Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.

A furia di tirarla, la corda si spezza.

Z hlediska formy se v obou případech jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu si obě přísloví odpovídají.

Přísloví č. 17 – str. 59: Komu není rady, tomu není pomoci.

Non c'è peggior sordo di chi non vuol sentire.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu si obě přísloví odpovídají.

Z hlediska metriky můžeme v českém přísloví sledovat rým *komu – tomu*.

Přísloví č. 18 – str. 59: Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí.

Chi tardi arriva, male alloggia.

Z hlediska formy se v obou případech jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Významově si obě přísloví odpovídají.

V češtině se objevuje rým *chodí – škodí*.

Přísluví č. 19 – str. 71: Častá krůpěj i kámen proráží.

A goccia, a goccia si scava la pietra.

V obou případech se z hlediska formy jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Významově si přísloví odpovídají.

V italštině můžeme sledovat epanalepsi *a goccia, a goccia*.

Přísluví č. 20 – str. 71: Dočkej času jako husa klasu.

Ogni cosa a suo tempo.

V češtině se jedná o propoziční frazém monosubjektový. V italštině je přísloví eliptické.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají, a to i přesto, že fungují zcela odlišně – v českém přísloví imperativ zahrnuje posluchače do děje, italský frazém zní oproti českému velmi neutrálně.

Z hlediska metriky můžeme v českém přísloví vidět přirovnání a také rým *času – klasu*.

Přísluví č. 21 – str. 83: Kdo se směje naposled, směje se nejlépe.

Ride ben chi ride ultimo.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu se obě přísloví shodují.

Z hlediska metriky můžeme vidět opakující se slovo *směje* v češtině a *ride* v italštině.

Přísluví č. 22 – str. 83: Máš-li škodu, o posměch se nestarej.

Ecco che al danno si aggiunge la beffa.

V češtině se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi, v italštině o propoziční frazém monosubjektový.

Obě přísloví z hlediska významu vyjadřují totéž. České přísloví přímo oslovuje toho, kdo má škodu.

Přísluví č. 23 – str. 83: V nouzi poznáš přítele.

L'amico si vede nel momento del bisogno.

V češtině i italštině se jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Obě přísloví se z hlediska významu shodují.

Přísloví č. 24 – str. 83: Co tě nepálí, nehas.

Fatti i fatti tuoi che campi cent'anni.

Jak v češtině, tak v italštině se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – v češtině je to hypotaxe, v italštině parataxe.

Z hlediska významu přísloví reagují na podobnou situaci – obě nabádají adresáta, aby se nezabýval záležitostmi, které se ho netýkají.

Z hlediska metriky je v italském přísloví zajímavé opakování slova *fatti* – jednou jako spojení imperativu a osobního zájmena *ti*, podruhé jako plurál substantiva *fatto*. Zajímavé je i to, že všechna slova vyjma komplementizéru *che* a číslovky *cent'* končí na *I*.

Přísloví č. 25 – str. 91: Každý je svého štěstí strůjcem.

Ciascuno è artefice del proprio destino.

Z formálního hlediska se v obou případech jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se obě přísloví shodují. Zajímavé je využití slova *destino* jako ekvivalentu ke slovu *štěstí*.

Přísloví č. 26 – str. 91: Koho bůh miluje, toho křížem navštěvuje.

A chi Dio vuol bene, manda delle pene.

Z formálního hlediska se v obou případech jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají.

V obou příslovích můžeme vidět rým, v českém *miluje – navštěvuje*, v italském *bene – pene*.

Přísloví č. 27 – str. 91: Trpělivost přináší růže.

La pazienza è virtù dei forti.

Z formálního hlediska jsou obě přísloví propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají, v obou je důležité slovo *trpělivost* – *pazienza*, ale v češtině je na rozdíl od italštiny ke stejnému sdělení využita metafora s růžemi.

Příslaví č. 28 – str. 91: Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.

Chi di speranza vive, disperato muore.

Toto přísloví se v češtině v knize vyskytlo již na str. 58, v italštině je však k němu využit jiný ekvivalent. Zde zvolené italské přísloví vyjadřuje něco zcela jiného – že když příliš čekáme, nemusíme se toho dočkat. Lepší je pracovat na tom, abychom toho dosáhli.

Z formálního hlediska se v obou případech jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska metriky se v italském přísloví vyskytuje rým *vive – muore*.

Následující přísloví v překladu počtem neodpovídají příslovím v originále. Jsou tedy přiřazena k českým příslovím pouze orientačně a nebude brán zřetel na to, zda významem odpovídají českému originálu. Pouze shrnují situaci, kdy se mluví o smrti pomocí přísloví.

Příslaví č. 29 – str. 91: Mladý může, starý musí.

Ad andarsene sono sempre i migliori.

Z formálního hlediska se v češtině jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – parataxi, v italštině o propoziční frazém monosubjektový.

**Příslaví č. 30, Příslaví č. 31 – str. 91: Zemřelý to má za sebou a na nás to čeká.
/ Musíme tam všichni.**

La morte guarisce da tutti i mali. / Oggi a me domani a te. / La morte non guarda in faccia nessuno.

Příslaví č. 30 je polypropoziční frazém monosubjektový – parataxe, přísloví číslo 31 je propoziční frazém monosubjektový. Italská přísloví jsou ve vypsání pořadí propoziční frazém monosubjektový, druhé je eliptické, třetí propoziční frazém monosubjektový.

Příslaví č. 32 – str. 91: Kdo chce kam, pomozme mu tam.

Chi libero può star non s'incateni.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Italské přísloví nebylo nalezeno v použitém slovníku přísloví. Z hlediska významu však nejspíš vyjadřují každé něco jiného – zatímco italské přísloví působí spíš varovně

před jistým chováním, české přísloví shrnuje jakýsi následek toho, jak se dotyčná osoba chová.

V českém přísloví se vyskytuje rým *kam – tam*.

Přísloví č. 33 – str. 92: S poctivostí nejdál dojdeš.

Meglio poco con onore che molto con vergogna.

Z formálního hlediska je české přísloví propoziční frazém monosubjektový, italské přísloví je eliptické.

Z hlediska významu si obě přísloví odpovídají. Italské přísloví dává *poco con onore* a *molto con vergogna* do protikladu, což může lépe zapůsobit na adresáta.

Okomentoval(a) [P1]: to je velmi vágní... chtělo by možná nějak vysvětlit, i když je to těžké...

Přísloví č. 34 – str. 92: Není šprochu, aby v něm nebylo pravdy trochu.

Non c'è calunnia senza un pizzico di verità.

Z formálního hlediska se v češtině jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi, v italštině o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají.

V českém přísloví skvěle funguje rým *šprochu a trochu*.

Přísloví č. 35 – str. 92: Kdo lže, ten i krade.

Chi è bugiardo, è ladro.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Obě přísloví si významem odpovídají, v češtině jsou využita verba namísto adjektiv, jak je tomu v italštině.

Přísloví č. 36 – str. 92: Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem.

Se sei bello ti tirano le pietre.

V češtině je přísloví eliptické, v italštině se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu se neshodují. Vzhledem k tomu, že česká podoba vychází z *Evangelia podle Matouše*, bylo by vhodné najít alternativu v italském překladu bible.

V češtině se vyskytuje rým *kamenem – chlebem*.

Přísloví č. 37 – str. 92: Není všechno zlato, co se třpytí.

Non bisogna prendere ogni cosa per oro colato.

Z formálního hlediska se v češtině jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi, v italštině o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví shodují – obě znamenají, že by se všechno nemělo brát jako absolutní pravda nebo nezpochybnitelně platné, protože všechno není tak dobré, jak to vypadá.

Příslví č. 38 – str. 92: Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí.

Chi tardi arriva, male alloggia.

Toto přísloví se v českém textu objevilo již na str. 59, přeloženo je v obou případech stejně.

Příslví č. 39 – str. 92: Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.

Sposa bagnata, sposa fortunata.

Z hlediska formy se v češtině jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi, v italštině je přísloví eliptické.

Příslví si významově neodpovídají. Pravděpodobně překladatelka nenašla vhodnější italskou alternativu, jelikož je děj na tomto místě v italském překladu oproti originálu značně pozměněn tak, aby se do něj hodila přísloví.

V obou případech můžeme najít rým *volá – ozývá* a *bagnata – fortunata*. Zajímavé je, že stejně jako se v češtině opakuje slovo *lesa*, v italštině se podobně opakuje *sposa* – v italštině ve formě anafory.

Příslví č. 40 – str. 92: Kdo za pecí sedá, jiného tam hledá.

Chi fa la spia non è figlio di Maria.

Z hlediska formy jsou obě přísloví polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxe.

Příslví si, podobně jako v předchozím případě, neodpovídají významem. Také zde je děj upraven tak, aby do něj bylo možné nějaká italská přísloví použít.

Můžeme vidět rým mezi *sedá – hledá* a také *spia – Maria*.

Příslví č. 41 – str. 92: Co tě nepálí, nehas.

Una buona parola smorza più d'una caldaia d'acqua.

Toto přísloví se již objevilo na straně 83, v tomto případě je přeloženo odlišně.

V češtině se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi, v italštině o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu v italštině přísloví znamená, že nejlepším způsobem, jak odčinit spáchanou křivdu, je omluvit se viníkovi. V češtině to znamená spíš to, že se nemáme plést do věcí, které se nás netýkají. V příběhu se ale toto přísloví používá jako reakce na užití přísloví doslovně:

„Na prostém odmítání přísloví *co tē nepáli, nehas* je založena myšlenka dobrovolného hasičstva. Protože nelze zavrhnout počínání hasičů, je nutno zavrhnout citované přísloví.“ (Jírotka, 1942, s. 92)

Přísloví č. 42 – str. 93: Pes, který štěká, nekouše.

Il can che abbaia non morde.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi. Přísloví si významově zcela odpovídají.

Přísloví č. 43 – str. 93: Kráva zajíce nedohoní.

Il bue non dica cornuto all'asino.

V obou případech se jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Italské přísloví se užívá v případě, že někdo kritizuje někoho jiného, aniž by bral v potaz, že se sám nachází ve stejné, ne-li horší situaci. České přísloví vyjadřuje, že každý má své schopnosti a limity, které se liší člověk od člověka.

Přísloví č. 44 – str. 93: Čistota je půl zdraví a veselá mysl také půl zdraví.

Il riso fa buon sangue. / Il vino fa buon sangue.

Z hlediska formálního se v češtině jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – parataxi a v italštině o dvě přísloví v podobě propozičního frazému monosubjektového.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají v části *veselá mysl – il riso*. Zajímavé je, že italština pracuje se slovem *vino*, namísto českého *čistota*.

Přísloví č. 45 – str. 93: vrabec v hrsti – holub na střeše

un fringuello in mano – un tordo in frasca

V této části bylo přísloví využito jako součást souvětí, proto je v přehledu vypsána jen jeho podstatná část. Zatímco čeština pracuje se slovem *vrabec*, v italštině můžeme vidět *fringuello*, což znamená *pěnkava* – jedná se tedy v obou případech o druh ptáka.

Stejně tak je tomu u slova *tordo*, což česky znamená *drozd*. Je tedy nesmírně zajímavé, že v italštině existuje přísloví, které srovnává dva druhy ptáků stejně jako to funguje v češtině.

Přísloví č. 46 – str. 93: Každá liška chválí svůj ocas.

Ogni fiore sia segno d'amore.

Obě přísloví jsou propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu české přísloví znamená, že každý člověk se na sobě snaží prezentovat jen to dobré. V italštině přísloví vyjadřuje, že každé dobré dílo je oceněno.

V italském přísloví se objevuje rým *fiore – amore*.

Přísloví č. 47 – str. 93: Sytý hladovému nevěří.

Corpo sazio non crede che chi è digiuno.

V češtině se jedná o propoziční frazém monosubjektový, v italštině o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají.

Přísloví č. 48 – str. 93: Pozdě bycha honiti.

Chi è causa del suo mal pianga se stesso.

V češtině se jedná o propoziční frazém monosubjektový, v italštině o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají, ačkoliv s informací, kterou vyjadřují, pracují rozdílně – italské přísloví více cílí na posluchače.

Přísloví č. 49 – str. 93: Přijít s křížkem po funuse.

Piangere sul latte versato.

V obou případech se jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Zajímavé je, že v češtině máme stejné přísloví, které bylo v italském překladu využito jako ekvivalent k přísloví zcela jinému. Lapucci (2007, s. 767) nabízí k tomuto přísloví ještě ekvivalent *Tardi piange il topo quando è nella trapolla*. Je otázkou, zda by se takové přísloví nehodilo jako překlad lépe.

Přísloví č. 50 – str. 114: Psi štěkot na měsíček neplatí.

La luna non si cura dell'abbaiar dei cani.

Z formálního hlediska se jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají.

Příslaví č. 51 – str. 114: Štěstí je vrtkavé, nemá žádného stání.

Gioia e sventura sempre non dura.

V češtině se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – parataxi, v italštině o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají.

V italštině můžeme vidět rým *sventura – non dura*.

Příslaví č. 52 – str. 114: Kdo jsi bez viny, udeř.

Chi è senza peccato scagli la prima pietra.

Z formálního hlediska se jedná v obou případech o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu se přísloví shodují. Ostatně i v češtině máme variantu *Kdo jsi bez viny, hod' první kamenem*. Toto přísloví pochází z bible – *Evangelium podle Jana*.

Příslaví č. 53 – str. 116: Můj bože, jednou není vždycky.

Per una volta non casca mica il mondo.

Z formálního hlediska se jedná v obou případech o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se mi zdá, že lépe odpovídá česká varianta *Pro jednou se svět nezboří*. Ovšem toto do děje neseď.

Příslaví č. 54 – str. 162: Vzduch – boží duch.

Aria, moto e sobrietà, tengon l'uomo in sanità.

Z formálního hlediska se v italštině jedná o propoziční frazém monosubjektový, v češtině je přísloví eliptické.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají. Zachován je *vzduch – aria*.

V obou příslovích můžeme sledovat rým *vzduch – duch* i *sobrietà – sanità*.

Příslaví č. 55 – str. 164: Všechno zlé je pro něco dobré.

Non tutti i mali vengono per nuocere.

Obě přísloví jsou z formálního hlediska propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají, zajímavý je kontrast mezi českým *všechno* a italským *non tutti*.

Můžeme sledovat náznak rýmu *zlé – dobré* v české variantě přísloví.

Přísloví č. 56 – str. 169: Mladý může, starý musí.

Ogni ora può essere l'ultima.

Toto přísloví se v českém textu objevilo již na str. 91, do italštiny však bylo přísloví přeloženo odlišně (*Ad andarsene sono sempre i migliori.*). V obou případech jsou však italská přísloví stejný typ frazému – propoziční monosubjektový.

V textu je italské přísloví využito velice trefně, jelikož se jedná o situaci, kdy chce teta Kateřina donutit dědečka, aby podepsal závěť, v níž jí odkáže velké dědictví, a snaží se příslovím upozornit na to, že je dědeček starý. Ve stejné situaci je použito i přísloví následující.

Přísloví č. 57 – str. 169: Co můžeš učiniti dnes, neodkládej na zítřek.

È meglio non rimandare a domani quello che puoi fare oggi.

Z formálního hlediska se v obou případech jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu se obě přísloví shodují.

Přísloví č. 58 – str. 181: Sliby jsou chyby.

Tra il dire e il fare c'è di mezzo il mare.

Z formálního hlediska je české přísloví i italské přísloví propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví shodují, ačkoliv každé pracuje s metaforou trochu jinak.

V italském přísloví vidíme rým *fare – mare*.

3.2.2 Srovnání italských a českých přísloví z formálního hlediska

Na základě získaných dat bylo zjištěno, že z hlediska formy je většina (28) přísloví v italském překladu propozičních (případně též monofrastických). Dále bylo identifikováno 18 přísloví jako polypropozičních v podobě hypotaxe. Z analyzovaného vzorku je 6 příslovích eliptických a pouhá 2 fungují jako polypropoziční ve formě parataxe.

U vzorku přísloví získaného z českého textu bylo 22 přísloví propozičních, 20 polypropozičních v podobě hypotaxe, 6 eliptických a 6 polypropozičních ve formě parataxe.

Tato analýza potvrzuje informace uvedené v kapitole 1.1.2. Zde bylo na základě studií Zuzany Wotkeové konstatováno, že nejpočetnější skupinou mezi příslovími jsou přísloví ve formě propozičního frazému. Dále odpovídá i tvrzení, že přísloví jako polypropoziční frazémy jsou mnohem častěji ve formě hypotaxe než parataxe.

3.2.3 Srovnání italských a českých přísloví z hlediska významu

V analýze vzorku přísloví z knihy bylo zjištěno, že 12 přísloví je identických jak v češtině, tak v italštině. Dále bylo zjištěno, že významově odpovídá české předloze 33 italských přísloví, což je nadpoloviční většina. Naopak 10 přísloví vůbec neodpovídá české variantě.

Tento jev může být způsoben dvěma hlavními faktory. Jednak obdobné přísloví v italštině nemusí existovat, případně se nevyskytuje v oblasti země, z níž překladatelka pochází; jednak je Itálie, vzhledem k rozloze a kulturní rozmanitosti, země s mnoha regionálními zvyky a tradicemi, jakožto i mnoha příslovími, což způsobuje, že žádný rodilý mluvčí italštiny zcela jistě nemůže znát všechna italská přísloví.

Nicméně, jak již bylo uvedeno u jednotlivých analyzovaných příkladů, někdy je zvoleno přísloví s odlišným významem, aby byla zachována kontinuita děje nebo rým. To svědčí o kreativním přístupu překladatelky, která se snaží přizpůsobit text tak, aby zůstal srozumitelný a čtivý pro cílové publikum (ač je otázkou, zda jsou cílovým publikem rodilí mluvčí italštiny), přičemž zachovává jeho osobitý styl.

Tato část analýzy tedy neodhaluje jen rozdíly mezi příslovími v různých jazycích, ale také ukazuje na komplexnost překladatelského procesu, kdy není snadné vypořádat se s kulturními rozdíly.

3.2.4 Srovnání italských a českých přísloví z hlediska metriky

Z hlediska metriky bylo zjištěno, že ve zkoumaném vzorku je nejčastější figurou rým (byl nalezen v 16 českých a 11 italských příslovích). Dále se také v příslovích vyskytuje opakování slov (ať už v podobě anafory, epanalepse nebo epizeuxis), přirovnání a aliterace. Všechny tyto figury se však ve vzorku objevovaly v téměř zanedbatelném množství (většinou v počtu 1–2). Naopak metafora je pro přísloví natolik typická, že nebyla předmětem specifického zkoumání.

4 Anglický překlad knihy

4.1 Představení anglického překladu knihy

Román *Saturnin* do angličtiny přeložil Mark Corner. Kniha vyšla v nakladatelství Karolinum, nejnovější 2. vydání v roce 2022.

4.2 Srovnání anglických přísloví s českým originálem

4.2.1 Vzorek anglických a českých přísloví a jejich srovnání

Přísloví č. 1 – str. 26: Neštěstí nechodí po horách, ale po lidech.

Accidents will happen.

Z formálního hlediska se jedná v obou případech o frazém propoziční monosubjektový.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají, ačkoliv zvolený překlad je, vzhledem k originálu, poněkud strohý.

V českém přísloví je zřejmá personifikace *neštěstí nechodí*.

Přísloví č. 2 – str. 26: Neštěstí nechodí nikdy samo.

It never rains but it pours.

V češtině se jedná o propoziční frazém monosubjektový, v angličtině o polypropoziční frazém monosubjektový – parataxi.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají – anglická varianta vyjadřuje, že jedno neštěstí následuje druhé; případně že se stane víc nepříjemností najednou.

Přísloví č. 3 – str. 32: Host do domu, bůh do domu.

A guest in the home represented a visit from God.

V češtině je přísloví eliptické, v angličtině se jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví shodují. V použité verzi *The Oxford Dictionary of Proverbs* nebylo anglické přísloví nalezeno, jedná se tedy s největší pravděpodobností o doslovný překlad.

V češtině můžeme sledovat epiforu *do domu – do domu*.

Příslloví č. 4 – str. 32: Více děr, více syslů, více hlav, více smyslů a víc očí více vidí.

The more there were holes, the more there were moles. Many heads found many meanings. A lot of eyes did a lot of seeing.

V češtině je přísloví eliptické, v angličtině se jedná o jeden frazém polypropoziční monosubjektový (hypotaxi) a dva frazémy propoziční monosubjektové.

Z hlediska významu je zajímavé využití *krtků – moles* na místě českých *syslů*. Jinak se přísloví shodují. Ani jedna část anglické verze nebyla nalezena v *The Oxford Dictionary of Proverbs*, opět se tedy nejspíš jedná o vlastní verzi překladatele.

Z hlediska metriky je možné sledovat rým *syslů – smyslů* v českém přísloví a rým *holes – moles* v anglickém přísloví.

Příslloví č. 5 – str. 32: Mnoho psů je zajícova smrt.

Many dogs mean the death of a hare.

Obě přísloví jsou z formálního hlediska propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví shodují. Podobně jako u předchozích přísloví nebyla anglická varianta nalezena ve slovníku – jedná se tedy o další doslovný překlad. Vzhledem k četnosti doslovných překladů přísloví v anglické verzi knihy budou u následujících příkladů explicitně vypsány primárně ta, která byla nalezena ve slovnících.

Příslloví č. 6 – str. 33: Bez pečlivé hospodyňky není pravého domova.

There could be no proper home without a conscientious housekeeper.

Obě přísloví jsou z formálního hlediska propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví shodují (doslovný překlad).

Příslloví č. 7 – str. 34: Všude dobře, doma nejlépe.

East or west, home is best.

V češtině je přísloví eliptické, v angličtině se jedná o propoziční frazém monosubjektový.

V angličtině je zajímavé využití světových stran, které jsou zde zřejmě z důvodu rýmu *west – best*. Toto přísloví bylo nalezeno v *The Oxford Dictionary of Proverbs*, kde má i variantu *East, west, home's best*.

Příslloví č. 8 – str. 46: Ranní ptáče dál doskáče.

The early bird caught the worm.

Obě přísloví jsou frazém propoziční monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví shodují, anglická varianta byla nalezena v *The Oxford Dictionary of Proverbs*. Zajímavé je využití ekvivalentů *ranní ptáče – the early bird* pokaždé v jiném kontextu, přičemž oba vyjadřují to samé.

V češtině se vyskytuje rým *ptáče – doskáče*, který v angličtině chybí.

Přísloví č. 9 – str. 46: Mladí ležáci, staří žebráci.

Youth spent in idleness would mean old age holding the begging bowl.

Z hlediska formálního se v češtině jedná o přísloví eliptické, v angličtině o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví shodují (vlastní verze překladatele).

V českém přísloví můžeme vidět rým mezi *ležáci – žebráci*.

Přísloví č. 10 – str. 46: Nechval dne před večerem.

One shouldn't count one's chickens before they're hatched.

V češtině se jedná o propoziční frazém monosubjektový, v angličtině o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají – obě označují, že se nemá „zakřiknout“ něco, o čem ještě nevíme, jak to dopadlo. Anglická verze byla nalezena v *The Cambridge Dictionary* v podobě *don't count your chickens before they hatch*.

Přísloví č. 11 – str. 46: Nevíme dne ani hodiny.

We knew neither the day nor the hour.

Z formálního hlediska se v obou případech jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Obě přísloví pochází z bible (část *Evangelium podle Matouše*⁴), zatímco v případě italského překladu knihy pasáž z bible nebyla použita (srov. *Vegliate dunque, perché non sapete né il giorno né l'ora*).

Přísloví č. 12 – str. 46: Kam čert nemůže, nastrčí bábu.

The old hag rushes in where the Devil fears to tread.

---

⁴ Matouš 25:13

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.
Z hlediska významu se přísloví shodují (*a hag* – *hanl. baba, babizna, ošklivá ženská*⁵), avšak anglická verze nebyla v oficiálních slovnících nalezena.

Příslaví č. 13 – str. 47: Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.

Whoever digs a pit for another falls into it himself.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.
Z hlediska významu se přísloví shodují. Anglické přísloví se vyskytuje v anglickém překladu bible v podobě *whoever digs a pit will fall into it*⁶.

Příslaví č. 14 – str. 47: Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění.

Hell is the reward for those who treat the devil kindly.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – v češtině jde o parataxi, v angličtině o hypotaxi.

Obě přísloví si z hlediska významu odpovídají (anglické nenalezeno ve slovníku). Anglické přísloví je obecnější, české přísloví více cílí na adresáta díky použitému imperativu.

Příslaví č. 15 – str. 48: Kůň je jednou hříbětem a člověk dvakrát dítětem.

A horse is only a foal once while a human is twice a child

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – parataxi.

Příslaví si významově odpovídají, jedná se o doslovný překlad.

V češtině se objevuje rým *hříbětem – dítětem*, který se v angličtině nevyskytuje.

Příslaví č. 16 – str. 58: Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.

One day comes the straw that breaks the camel's back.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Významově se přísloví shodují, anglická varianta byla nalezena v *The Oxford Dictionary of Proverbs* jako *it is the last straw that breaks the camel's back*.

---

⁵ <https://slovníky.lingea.cz/anglicko-cesky/hag>

⁶ Existuje více verzí anglického překladu bible, podoba tohoto přikázání se v nich může mírně lišit.

Je velice zajímavé, že anglické přísloví využívá metaforu s velbloudem a slámou, která je pravděpodobně mnohem výstižnější ve sdělování informace, kterou se nám snaží předat i české přísloví.

Přísloví č. 17 – str. 59: Komu není rady, tomu není pomoci.

Those who didn't take advice received no help.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový.

Významově si přísloví odpovídají (doslovný překlad).

Přísloví č. 18 – str. 59: Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí.

Time and tide wait for no man.

České přísloví je polypropoziční frazém monosubjektový, v angličtině se jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají, anglická varianta byla nalezena v *The Oxford Dictionary of Proverbs*.

V české verzi je rým *chodí – škodí*, v anglické je zřetelná aliterace písmene *t* u dvojice slov *time – tide*.

Přísloví č. 19 – str. 71: Častá krůpěj i kámen proráží.

The constant drip wears away the stone.

Jedná se v obou případech a propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví shodují, anglická verze byla nalezena v *The Oxford Dictionary of Proverbs* jako *the constant dripping water can wear away the toughest stone*.

Přísloví č. 20 – str. 71: Dočkej času jako husa klasu.

Softly, softly, catchee monkey.

V češtině se jedná o propoziční frazém monosubjektový, v angličtině o propoziční frazém monosubjektový, jelikož *catchee* je nepříliš obvyklá varianta slovesa *catch*.

Významově se přísloví shodují, anglické bylo nalezeno v *The Oxford Dictionary of Proverbs*. Zvolená alternativa pracuje s názvem zvířete podobně jako ta česká, jen se nejedná o *husu*, nýbrž o *monkey – opici*.

V češtině se vyskytuje rým *času – klasu*, v angličtině je patrný epizeuxis⁷ slova *softly*.

Příslaví č. 21 – str. 83: Kdo se směje naposled, směje se nejlépe.

Who laughs last laughs longest.

Jedná se o polypropoziční frazémy monosubjektové – hypotaxi.

Tato přísloví si odpovídají, anglické bylo nalezeno v *The Oxford Dictionary of Proverbs*.

Zajímavé je opakování *směje – směje* v češtině, stejně tak *laughs – laughs* v angličtině.

Příslaví č. 22 – str. 83: Máš-li škodu, o posměch se nestarej.

The injured are immune to mockery.

V češtině se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi, v angličtině o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví příliš neshodují. Anglická verze, která není kodifikována, si do překladu přidává další význam, a totiž že jsou zranění imunní proti posměchu.

Příslaví č. 23 – str. 83: V nouzi poznáš přítele.

A friend in need is a friend indeed.

Z formálního hlediska se jedná o propoziční frazém monosubjektový, a to v obou případech.

Z hlediska významu se přísloví shodují, anglické bylo nalezeno v *The Cambridge Dictionary*.

Podoba výrazů *in need a indeed* tvoří z anglického přísloví téměř jazykolam. Zároveň díky těmto dvěma slovům vzniká v anglickém textu oproti originálu nový rým.

Příslaví č. 24 – str. 83: Co tě nepálí, nehas.

Which spoke of letting sleeping dogs lie.

V angličtině se v základní variantě (*let sleeping dogs lie*) jedná o propoziční frazém monosubjektový, v češtině o polypropoziční frazém monosubjektový.

---

⁷ Opakování stejného slova za sebou.

Z hlediska významu si přísloví zcela odpovídají. Obě vyjadřují, že je na místě vyhnout se konfliktům, které se nás netýkají.

Přísloví č. 25 – str. 91: Každý je svého štěstí strůjcem.

Everyone is the architect of their own misfortune.

Obě přísloví jsou z formálního hlediska propoziční frazém monosubjektový.

Významově si přísloví odpovídají. V anglické verzi se pracuje s protikladem k českému *štěstí – misfortune*, což je pozoruhodné, jelikož v *The Oxford Dictionary of Proverbs* přísloví existuje jako *every man is the architect of his own fortune*.

Přísloví č. 26 – str. 91: Koho bůh miluje, toho křížem navštěvuje.

God visits suffering upon those whom He loves.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Přísloví si významově odpovídají (ve slovníku nenalezeno).

V češtině se vyskytuje rým *miluje – navštěvuje*, v angličtině ne.

Přísloví č. 27 – str. 91: Trpělivost přináší růže.

Patience is a virtue.

Toto přísloví v angličtině funguje stejně jako jeho italský ekvivalent.

Přísloví č. 28 – str. 91: Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.

All things come to those who wait.

Z formálního hlediska se v češtině jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi, v angličtině o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu české přísloví evokuje více negativní následky, anglické přísloví lze využít spíše jako synonymní k předchozímu *patience is a virtue*.

Přísloví č. 29 – str. 91: Mladý může, starý musí.

What may cut short a young life, always ends an old one.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – v češtině jde o parataxi, v angličtině o hypotaxi.

Z hlediska významu si tato přísloví odpovídají. Lepší by bylo využít alternativu nalezenou v *The Oxford Dictionary of Proverbs – young men may die, but old must die*, která vyjadřuje původní význam mnohem přesněji.

Příslaví č. 30 – str. 91: Zemřelý to má za sebou a na nás to čeká.

The dead have everything behind them while we still have to encounter the Grim Reaper.

Z formálního hlediska se v obou případech jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – parataxi.

Anglické přísloví odpovídá českému, je však mnohem poetičtější. Vzhledem k tomu, že nebylo nalezeno ve slovnících, jedná se s největší pravděpodobností o kreativní verzi překladatele.

Příslaví č. 31 – str. 91: Musíme tam všichni.

Wherever they've gone we'll all be following sooner or later.

V češtině se jedná o propoziční frazém monosubjektový, v angličtině o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají, anglická varianta ve slovníku nebyla nalezena.

Příslaví č. 32 – str. 91: Kdo chce kam, pomozme mu tam.

Just as well to be an addled egg as an idle bird.

V češtině jde o frazém polypropoziční monosubjektový – hypotaxi, v angličtině o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví liší – anglické vyjadřuje, že kdo je nečinný, je stejně užitečný jako zkažené vejce, zatímco české přísloví naopak znamená, že dotyčný dělá něco, co bude mít špatné následky.

V češtině se vyskytuje rým *kam – tam*.

Příslaví č. 33 – str. 92: S poctivostí nejdál dojdeš.

Honesty is the best policy.

V obou případech se jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají, anglické přísloví bylo nalezeno v *The Oxford Dictionary of Proverbs*.

Příslaví č. 34 – str. 92: Není šprochu, aby v něm nebylo pravdy trochu.

There's no smoke without fire.

Z formálního hlediska je české přísloví polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi, anglické přísloví propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají, anglické bylo nalezeno v *The Oxford Dictionary of Proverbs*.

Příslaví č. 35 – str. 92: Kdo lže, ten i krade.

Whoever tells lies must also be a thief.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Význam obou přísloví je totožný, jedná se o doslovný překlad.

Příslaví č. 36 – str. 92: Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem.

If someone casts a stone at you you should respond by offering him bread.

V češtině je přísloví eliptické, v angličtině se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají. Příslaví pochází z bible – *Evangelium podle Matouše*.

V češtině se vyskytuje rým *kamenem – chlebem*, v angličtině tento rým není zachován.

Příslaví č. 37 – str. 92: Není všechno zlato, co se třpytí.

All that glitters is not gold.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají, anglické bylo nalezeno v *The Oxford Dictionary of Proverbs*.

Příslaví č. 38 – str. 92: Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí.

Whoever's late harms no one but himself.

Toto přísloví se v českém textu objevilo již na str. 59, kde bylo do angličtiny přeloženo jako *time and tide wait for no man*. Druhý zvolený překlad odpovídá lépe textu, jelikož se zde popisují absurdní situace, kdy by přísloví nebylo vhodné použít – např. když cestující zmešká vlak, který cestou vykolejí.

Příslaví č. 39 – str. 92: Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.

What you say to the forest the forest echoes back to you.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.
Příslaví si významově odpovídají, jedná se o doslovný překlad.

Příslaví č. 40 – str. 92: Kdo za pecí sedá, jiného tam hledá.

Whoever sits on the stove at home must be looking for someone else there.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.
Z hlediska významu si přísloví odpovídají, jedná se o doslovný překlad.
V češtině se vyskytuje rým, který v angličtině není zachován.

Příslaví č. 41 – str. 92: Co tě nepálí, nehas.

Don't try to extinguish a fire that isn't burning you.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.
Významově si přísloví odpovídají, jedná se o doslovný překlad.

Příslaví č. 42 – str. 93: Pes, který štěká, nekouše.

A dog who barks won't bite.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.
Významově si přísloví odpovídají. Existuje i varianta *a barking dog never bites*.

Příslaví č. 43 – str. 93: Kráva zajíce nedohoní.

A cow cannot catch up with a hare.

V obou případech se jedná o propoziční frazém monosubjektový.
Významově si přísloví odpovídají (doslovný překlad).

Příslaví č. 44 – str. 93: Čistota je půl zdraví a veselá mysl také půl zdraví.

Personal hygiene is halfway to health. / cheerful disposition

V češtině se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – parataxi, v angličtině jde o dvě přísloví v podobě propozičního frazému monosubjektového.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají, první část je doslovný překlad.

Příslaví č. 45 – str. 93: vrabec v hrsti – holub na střeše

a bird in the hand – two in the bush

V textu je toto přísloví využito v kontextu širšího souvětí, proto nebude analyzováno z hlediska formy.

Zatímco italské přísloví stejně jako to české pracuje s různými druhy ptáků, anglické přísloví používá v protikladu *a bird – two [birds]*.

Příslaví č. 46 – str. 93: Každá liška chválí svůj ocas.

A fox boasting about its own tail.

V obou případech se jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se jedná o doslovný překlad.

Příslaví č. 47 – str. 93: Sytý hladovému nevěří.

The well-fed don't understand the hungry.

Z formálního hlediska se v obou případech jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se obě přísloví shodují, jedná se o doslovný překlad.

Příslaví č. 48 – str. 93: Pozdě bycha honiti.

There's no help for those who refuse any advice.

Z formálního hlediska se v obou případech jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Možná by ke zvolenému anglickému překladu lépe seděl český ekvivalent *komu není rady, tomu není pomoci*.

Příslaví č. 49 – str. 93: Přijít s křížkem po funuse.

It's too late to go chasing ifs.

Nejspíš by zvolené přísloví bylo lepší přiřadit jako ekvivalent právě k přísloví č. 48. Lze předpokládat, že překladatel hledal přísloví, která by vystihovala scénu v knize stejně dobře jako ta česká, jelikož se vyskytují velice krátce po sobě.

Příslaví č. 50 – str. 114: Psi štěkot na měsíček neplatí.

A dog howling at the moon carries no weight.

V obou případech se jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví shodují, jedná se o doslovný překlad.

Příslaví č. 51 – str. 114: Štěstí je vrtkavé, nemá žádného stání.

Fate has a fickle finger and it doesn't stay still.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – parataxi.

Z hlediska významu se obě přísloví shodují. Existuje slovní spojení *the fickle finger of fate*, z něž autor při překladu vycházel.

Příslaví č. 52 – str. 114: Kdo jsi bez viny, udeř.

Let the one who is without sin cast the first stone.

V obou případech se jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Příslaví se shodují, platí tady to, co je napsáno již u italského překladu tohoto přísloví. Toto přísloví pochází z bible – *Evangelium podle Jana*.

Příslaví č. 53 – str. 116: Můj bože, jednou není vždycky.

Once doesn't have to mean always.

V obou případech se jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví shodují.

Příslaví č. 54 – str. 162: Vzduch – boží duch.

Fresh air – the Spirit of God.

V obou případech chybí sloveso, jedná se tedy o přísloví eliptická.

Z hlediska významu se přísloví shodují, pravděpodobně se jedná o doslovný překlad.

V českém přísloví se vyskytuje rým *vzduch – duch*, který není v anglickém překladu zachován.

Příslaví č. 55 – str. 164: Všechno zlé je pro něco dobré.

Every cloud has a silver lining.

Z formálního hlediska se v obou případech jedná o propoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu se přísloví shodují, anglické bylo nalezeno v *The Oxford Dictionary of Proverbs*. Anglický překlad je poetičtější než české přísloví.

Příslaví č. 56 – str. 169: Mladý může, starý musí.

What the young have to do, the old must do.

Z formálního hlediska se v obou případech jedná o polypropoziční frazém monosubjektový.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají. Toto přísloví se v originále vyskytlo již na str. 29, kde bylo do angličtiny přeloženo jako *what may cut short a young life, always ends an old one*. Vzhledem k tomu, že se v této části příběhu jedná o situaci, kdy se teta Kateřina snaží dědečka přesvědčit, aby sepsal závěť v její prospěch, je zde zvolený překlad velice vhodný.

Příslví č. 57 – str. 169: Co můžeš učinit dnes, neodkládej na zítřek.

You should not put off till tomorrow what you can perfectly well do today.

Z formálního hlediska se v obou případech jedná o polypropoziční frazém monosubjektový – hypotaxi.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají. V *The Cambridge Dictionary* se vyskytuje varianta *never put off until tomorrow what you can do today*.

Příslví č. 58 – str. 181: Sliby jsou chyby.

Butter no parsnips.

Z formálního hlediska se v češtině jedná o propoziční frazém monosubjektový, v angličtině je přísloví eliptické.

Z hlediska významu si přísloví odpovídají – ačkoliv každé jiným způsobem, obě odkazují na skutky, které nebyly vykonány, jen slíbeny, což nic neznamená. V *The Oxford Dictionary of Proverbs* se toto přísloví vyskytuje v podobě *fine word butter no parsnips*.

V češtině se vyskytuje rým *sliby – chyby*, v angličtině žádný rým není. Pozoruhodné je, že na rozdíl od většiny předchozích přísloví je zvolené anglické přísloví stejně stručné jako to české.

4.2.2 Srovnání anglických a českých přísloví z formálního hlediska

V anglickém překladu knihy je nejpočetněji zastoupen frazém propoziční, v celkovém počtu 22 přísloví. Následuje 18 přísloví v podobě frazému polypropozičního ve formě hypotaxe. Počet eliptických přísloví je stejný jako počet polypropozičních frazémů ve formě parataxe, a to 4.

Výsledek analýzy anglických přísloví potvrzuje studie Zuzany Wotkeové i závěry získané na základě analýzy vzorku italských přísloví. Nejčastějšími jsou přísloví

propoziční. Příslloví polypropoziční ve formě hypotaxe počtem výrazně převyšují polypropoziční příslloví ve formě parataxe.

4.2.3 Srovnání anglických a českých přísloví z hlediska významu

Bylo zjištěno, že z hlediska významu odpovídá českým příslovím 48 anglických variant. Toto číslo je ve srovnání s italským překladem značně vysoké, což vyvolává pochybnosti o autentičnosti zvolených výrazů. Vzhledem k tomu, že mnoho přísloví nebylo nalezeno ve slovnících, lze předpokládat, že překladatel se snažil česká přísloví překládat do angličtiny doslovně. Vzhledem k tomu, že angličtina je celosvětově rozšířený jazyk, není možné s jistotou určit, nakolik přesné jsou závěry získané na základě dvou slovníků, které potvrzují existenci přísloví pouze ve spisovné britské angličtině. Je možné, že některá přísloví existují v nářečních variantách, které by vzhledem k žánru knihy byly zcela přijatelné. Dalším faktorem je skutečnost, že žádný slovník nikdy nemůže zahrnout všechna přísloví existující v daném jazyce, zvláště pak jedná-li se o tak rozsáhlý jazyk jakým je angličtina.

Jako příklad přísloví, která se zcela shodují a byla nalezena v jednom ze dvou použitých slovníků, můžeme uvést *pes, který štěká, nekouše* – *a dog who barks won't bite*. Jisté však je, že autorův záměr oživuje text novými slovními spojeními, která mohou na anglického čtenáře působit velmi inovativně a možná i vtípně – podobně jako kdyby český čtenář četl text s doslovným překladem přísloví z cizího jazyka do češtiny nebo by použité kodifikované přísloví neznal.

4.2.4 Srovnání anglických a českých přísloví z hlediska metriky

Vzhledem k doslovnému překladu mnoha přísloví obsažených ve zkoumaném vzorku se mnohem přirozeně básnické figury vyskytují u anglických přísloví mnohem méně. Rým byl nalezen jen u dvou z nich – *holes – moles* (*the more there were holes, the more there were moles*) a *west – best* (*east or west, home is best*). Další figury jsou zcela zanedbatelné, jelikož se ve zvolených anglických příslovích prakticky nevyskytují. Výjimku tvoří *softly, softly, catchee monkey* nebo *time and tide wait for no man*.

5 Porovnání výsledků z předchozích částí

Analýza byla provedena ve třech oblastech – z formálního hlediska, z hlediska významu a z hlediska metriky.

Na základě analýzy formální stránky přísloví bylo zjištěno, že jak v italském, tak v anglickém překladu i českém originále knihy *Saturnin* převažují propoziční přísloví. V italském překladu jich bylo identifikováno 28, v anglickém 22 a v českém textu též 22. Polypropoziční přísloví ve formě hypotaxe byla v italském překladu zastoupena 18 příklady, v anglickém pak stejným počtem, v českém textu 20. Eliptických přísloví bylo v italském překladu 6, v češtině 6 a polypropoziční ve formě parataxe 2, v češtině 6.

Z hlediska významu se ukázalo, že 12 přísloví je identických v českém i italském jazyce a 33 italských přísloví českým ekvivalentům významově odpovídá. Naopak 10 italských přísloví se od české předlohy zcela liší. V anglickém překladu byla zjištěna vysoká míra doslovného překladu, přičemž mnoho přísloví nebylo nalezeno ve slovnících, což vyvolává pochybnosti o autentičnosti použitých výrazů. Při překladu mohlo dojít k adaptaci textu pro zachování jeho srozumitelnosti a čtivosti pro cílové publikum.

Z hlediska metriky se nejčastěji vyskytovala přísloví s rýmem – takových případů bylo 16 v českém textu a 11 v italském textu. Vzácně se objevovaly i další figury – anafora, epanalepse, epizeuxis, přirovnání či aliterace. V anglickém překladu byly básnické figury méně časté, což může být důsledkem doslovného překladu přísloví. Rým byl v anglickém překladu nalezen u pouhých třech přísloví.

Nabízí se otázka, nakolik by se výsledky v jednotlivých částech lišily, kdyby byl předmětem zkoumání širší vzorek přísloví. S největší pravděpodobností by bylo možné dojít k překvapivým závěrům především u anglických přísloví při analýze z hlediska významu, kde by se zdaleka tolik neshodovala s českými ekvivalenty, a při analýze z hlediska metriky, kde by se vyskytoval mnohem větší počet přísloví s rýmem.

Závěr

Tato bakalářská práce se zaměřila na podrobnou analýzu přísloví v románu *Saturnin* od Zdeňka Jirotky. Po teoretickém úvodu, který poskytl vhled do problematiky přísloví z hlediska lingvistiky a kultury, následovala analýza na základě klasifikace F. Čermáka a Z. Wotkeové. Prísloví byla rozdělena na frazémy propoziční, polypropoziční (ve vztahu hypotaxe a parataxe) a přísloví eliptická, přičemž byla potvrzena teze Z. Wotkeové, že nejpočetnější skupinou jsou přísloví monofrastická (tedy podle Čermáka propoziční). Pokud byla přísloví v podobě souvětí, častěji se objevovala ve formě hypotaxe.

Z hlediska významu bylo zjištěno, že pro nerodilé mluvčí může být obtížné určit, do jaké míry si ekvivalenty v různých jazycích odpovídají. Slovníky často neobsahují všechna přísloví ani podrobnější vysvětlení jejich významů, což komplikuje ověřování správnosti závěrů. Analýza ukázala, že většina zkoumaných anglických přísloví ve slovníkách neexistuje a pravděpodobně jsou výtvořem autora anglického textu, který se snažil o doslovný překlad s cílem přiblížit českou kulturu anglickému čtenáři nebo inovovat anglický text. Naproti tomu autorka italského překladu se snaží najít ekvivalenty, které odpovídají českým příslovím nebo se dobře hodí do příběhu.

Z hlediska metriky bylo zjištěno, že nejčastějším jevem je rým, který funguje jako efektivní mnemotechnická pomůcka. U anglických přísloví se rým téměř nevyskytoval, pravděpodobně proto, že se nejedná o autentická anglická přísloví.

Závěrečné zhodnocení práce potvrzuje splnění stanovených cílů. Byly potvrzeny teze jiných autorů uvedené v teoretické části. Zároveň byly objeveny překvapivé závěry ohledně metod překladu literárních textů, jejichž významnou součástí jsou přísloví. Při překladu lze buď hledat vhodné ekvivalenty v cílovém jazyce, nebo překládat, a tím vytvořit nové výrazy v cizím jazyce.

Zpracovávané téma by jistě stálo za další výzkum, například z hlediska překladu románu *Saturnin* do jiných jazyků. Tyto studie by mohly přinést hlubší porozumění procesu překladu přísloví a literárních textů a jejich dopadu na čtenáře v různých kulturních kontextech.

Resumé

Tato bakalářská práce se věnuje podrobné analýze přísloví v románu *Saturnin* od Zdeňka Jirotky a jejich překladům do italštiny a angličtiny. Práce je rozdělena do dvou hlavních částí – teoretické a praktické.

V teoretické části jsou prezentovány klíčové koncepty a definice přísloví v kontextu lingvistiky a kulturního dědictví. Jsou uvedeny definice a klasifikace přísloví podle významných autorů jako je F. Čermák, Z. Wotkeová nebo C. Lapucci. Přísloví jsou klasifikována jako propoziční, polypropoziční (s hypotaktickou a parataktickou strukturou) a eliptická. Důraz je kladen na jejich morfologickou, syntaktickou a sémantickou charakteristiku.

Praktická část práce se zaměřuje na srovnání přísloví v českém originále s jejich italskými a anglickými ekvivalenty v překladu knihy *Saturnin*. Výsledky analýzy ukazují, že nejčastější formou přísloví v italském překladu jsou propoziční přísloví, následovaná polypropozičními ve formě hypotaxe.

Z hlediska významové shody bylo zjištěno, že 12 přísloví je identických jak v češtině, tak v italštině. Dále bylo 33 italských přísloví shledáno jako významově odpovídajících českým předlohám, což představuje nadpoloviční většinu. V anglickém překladu se objevuje značný počet přísloví, která nejsou autentická – byla tedy přeložena doslovně.

Metrická analýza odhalila, že nejčastější figurou je rým, který se vyskytuje v 16 českých a 11 italských příslovích. U anglických přísloví se rým téměř nevyskytuje, pravděpodobně kvůli jejich doslovnému překladu.

Kromě ověření lingvistických a kulturních aspektů přísloví přináší tato bakalářská práce též vhled do problematiky samotného překladu přísloví, které představují velice komplexní jev, a jsou tak obtížně přeložitelná.

Riassunto

Questa tesi di laurea triennale è dedicata a un'analisi dettagliata dei proverbi presenti nel romanzo *Saturnin* di Zdeněk Jirotka e delle loro traduzioni in italiano ed in inglese. La tesi è divisa in due parti principali – teorica e pratica.

La parte teorica presenta i concetti chiave e le definizioni dei proverbi nel contesto della linguistica e del patrimonio culturale. Le definizioni e le classificazioni dei proverbi sono fornite secondo autori importanti come F. Cermak, Z. Wotkeova oppure C. Lapucci. I proverbi sono classificati come proposizionali, poliproposizionali (con struttura ipotattica e paratattica) ed ellittici. L'accento è posto sulle loro caratteristiche morfologiche, sintattiche e semantiche.

La parte pratica del lavoro si concentra sul confronto tra i proverbi dell'originale ceco e i loro equivalenti italiani e inglesi nella traduzione di *Saturnin*. I risultati dell'analisi mostrano che la forma più frequente di proverbi nella traduzione italiana è quella proposizionale, seguita da quella poliproposizionale in forma di ipotassi.

In termini di corrispondenza di significato, 12 proverbi sono risultati identici sia in inglese che in italiano. Inoltre, 33 proverbi italiani sono risultati semanticamente identici ai loro predecessori cechi, il che rappresenta la maggioranza. Nella traduzione inglese c'è un numero significativo di proverbi che non sono autentici – sono stati quindi tradotti letteralmente.

L'analisi metrica ha rivelato che la figura più frequente è la rima, presente in 16 proverbi cechi e 11 italiani. Nei proverbi inglesi la rima non compare quasi mai, probabilmente a causa della loro traduzione letterale.

Oltre a esaminare gli aspetti linguistici e culturali dei proverbi, questa tesi di laurea triennale fornisce anche una visione del problema della traduzione dei proverbi stessi, che sono un fenomeno molto complesso e quindi difficile da tradurre.

Seznam použité primární literatury:

JIROTKA, Zdeněk. *Saturnin*. 24. vyd. Praha: Šulc – Švarc. ISBN 978-80-7244-370-3.

JIROTKA, Zdeněk a Mark CORNER. *Saturnin*. 2nd English edition. Prague: Karolinum Press, 2022. ISBN 978-80-246-5074-6.

JIROTKA, Zdeněk a Letizia KOSTNER. *Saturnin*. 3. vydání. Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5360-0.

Seznam použité sekundární literatury:

BACHMANNOVÁ, Jarmila, František ČERMÁK et al. *Encyklopedický slovník češtiny*. Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-484-X.

ČERMÁK, František. *Základní slovník českých přísloví: výklad a užití*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. ISBN 978-80-7422-258-0.

ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1371-0.

GREPL, Miroslav, Zdeňka HLADKÁ, Milan JELÍNEK, Petr KARLÍK, Marie KRČMOVÁ, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Dušan ŠLOSAR. *Příruční mluvnice češtiny*. Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 978-80-7106-980-5.

HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hrisztalina a Melita Aleksa VARGA. *Introduction to Paremiology: A Comprehensive Guide to Proverb Studies*. Warsaw/Berlin: De Gruyter Open, 2014. ISBN ISBN: 978-3-11-041015-0.

LAPUCCI, Carlo. *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana*. 1990. Mondadori, 1990. ISBN 88-11-92581-9.

LAPUCCI, Carlo. *Dizionario dei proverbi italiani*. Mondadori, 2007. ISBN 978-88-04-56748-6.

SCHWAMMENTHAL, Riccardo. *Dizionario dei proverbi italiani : 6.000 e 10.000 varianti dialetti*. Milano: Rizzoli, 1993. ISBN 88-17-14524-6.

SIMPSON, John a Jennifer SPEAKE, ed. *The Oxford Dictionary of Proverbs*. 5. vydání. Oxford University Press, 2009. ISBN 9780199539536.

WOTKEOVÁ, Zuzana. *Introduzione alla paremiologia ceca e italiana. Études romanes de Brno*. 2007, 37, iss. 1, 261-272. ISSN 0231-7532.

WOTKEOVÁ, Zuzana. *Osservazioni sulle strutture morfosintattiche dei proverbi cechi e italiani. Études romanes de Brno*. 1992, (vol. 22, iss. 1), 57-68. ISSN 0231-7532.

Seznam použitých internetových zdrojů:

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>

<https://slovniky.lingea.cz/anglicko-cesky>

<https://www.treccani.it/>

Příloha 1

Neštěstí nechodí po horách, ale po lidech.	-	Accidents will happen.
Neštěstí nechodí nikdy samo.	Le disgrazie non vengono mai sole.	It never rains but it pours.
Host do domu, bůh do domu.	L'ospite è sacro.	A guest in the home represented a visit from God.
Více děr, více systů, více hlav, více smyslů a víc očí více vidí	Dove c'è posto per uno c'è posto per tre.	The more there were holes, the more there were moles. Many heads found many meanings. A lot of eyes did a lot of seeing.
Mnoho psů je zajícova smrt.	Troppi cuochi guastano la cucina.	Many dogs mean the death of a hare.
Bez pečlivé hospodyňky není pravého domova.	La donna è l'angelo del focolare.	There could be no proper home without a conscientious housekeeper.
Všude dobře, doma nejlépe.	Casa mia, casa mia, per piccina che tu sia.	East or west, home is best.
Ranní ptáče dál doskáče.	Il mattino ha l'oro in bocca.	The early bird caught the worm.
Mladí ležáci, staří žebráci.	Chi dorme, non piglia pesci.	Youth spent in idleness would mean old age holding the begging bowl.
Nechval dne před večerem.	Non dire quattro se non l'hai nel sacco.	One shouldn't count one's chickens before they're hatched.
Nevíme dne ani hodiny.	Ogni giorno può infatti essere l'ultimo.	We knew neither the day nor the hour.
Kam čert nemůže, nastrčí bábu.	La donna ne sa una più del diavolo.	The old hag rushes in where the Devil fears to tread.
Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.	A scavare la fossa agli altri, si finisce per cascarci dentro.	Whoever digs a pit for another falls into it himself.
Čiň čertu dobře, peklem se ti odmění.	Nutri la serpe in seno, ti renderà veleno.	Hell is the reward for those who treat the devil kindly.
Kůň je jednou hříbětem a člověk dvakrát dítětem.	I vecchi sono due volte fanciulli.	A horse is only a foal once while a human is twice a child
Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.	A furia di tirarla, la corda si spezza.	One day comes the straw that breaks the camel's back.
Komu není rady, tomu není pomoci.	Non c'è peggior sordo di chi non vuol sentire.	Those who didn't take advice received no help.
Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí.	Chi tardi arriva, male alloggia.	Time and tide wait for no man.
Častá krůpěj i kámen poráží.	A goccia, a goccia si scava la pietra.	The constant drip wears away the stone.
Dočkej času jako husa klasu.	Ogni cosa a suo tempo.	Softly, softly catchee monkey.
Kdo se směje naposled, směje se nejlépe.	Ride ben chi ride ultimo.	Who laughs last laughs longest.
Máš-li škodu, o posměch se nestarej.	Ecco che al danno si aggiunge la beffa.	The injured are immune to mockery.

V nouzi poznáš přítele.	L'amico si vede nel momento del bisogno.	A friend in need is a friend indeed.
Co tě nepálí, nehas.	Fatti i fatti tuoi che campi cent'anni.	Which spoke of letting sleeping dogs lie.
Každý je svého štěstí strůjcem.	Ciascuno è artefice del proprio destino.	Everyone is the architect of their own misfortune.
Koho bůh miluje, toho křížem navštěvuje.	A chi Dio vuol bene, manda delle pene.	God visits suffering upon those whom He loves.
Trpělivost přináší růže.	La pazienza è virtù dei forti.	Patience is a virtue.
Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.	Chi di speranza vive, disperato muore.	All things come to those who wait.
(Jak se říká) Mladý může, starý musí.	Ad andarsene sono sempre i migliori.	What may cut short a young life, always ends an old one.
Zemřelý to má za sebou a na nás to čeká. / Musíme tam všichni.	La morte guarisce da tutti i mali / Oggi a me domani a te.	The dead have everything behind them while we still have to encounter the Grim Reaper
	La morte non guarda in faccia nessuno.	Wherever they've gone we'll all be following sooner or later.
Kdo chce kam, pomozme mu tam.	Chi libero può star non s'incateni.	Just as well to be an addled egg as an idle bird.
S poctivostí nejdál dojdeš.	Meglio poco con onore che molto con vergogna.	Honesty is the best policy.
Není šprochu, aby v něm nebylo pravdy trochu.	Non c'è calunnia senza un pizzico di verità.	There's no smoke without fire.
Kdo lže, ten i krade.	Chi è bugiardo, è ladro.	Whoever tells lies must also be a thief.
Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem.	Se sei bello ti tirano le pietre.	If someone casts a stone at you, you should respond by offering him bread.
Není všechno zlato, co se třpytí.	Non bisogna prendere ogni cosa per oro colato.	All that glitters is not gold.
Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí.	Chi tardi arriva, male alloggia.	Whoever's late harms no one but himself.
Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.	Sposa bagnata, sposa fortunata.	What you say to the forest the forest echoes back to you.
Kdo za pecí sedá, jiného tam hledá.	Chi fa la spia non è figlio di Maria.	Whoever sits on the stove at home must be looking for someone else there.
Co tě nepálí, nehas.	Una buona parola smorza più d'una caldaia d'acqua.	Don't try to extinguish a fire that isn't burning you.
Pes, který štěká, nekouše.	Il can che abbaia non morde.	A dog who barks won't bite.
Kráva zajíce nedohoní.	Il bue non dica cornuto all'asino.	A cow cannot catch up with a hare.
Čistota je půl zdraví a veselá mysl také půl zdraví.	Il riso fa buon sangue. / Il vino fa buon sangue.	Personal hygiene is halfway to health. / cheerful disposition
vrabec v hrsti – holub na střeše	un fringuello in mano - un tordo in frasca	a bird in the hand - two in the bush
Každá liška chválí svůj ocas.	Ogni fiore sia segno d'amore.	A fox boasting about its own tail.
Sytý hladovému nevěří.	Corpo sazio non crede che chi è digiuno.	The well-fed don't understand the hungry.

Pozdě bycha honiti.	Chi è causa del suo mal pianga se stesso.	There's no help for those who refuse any advice.
Přijít s křížkem po funuse.	Piangere sul latte versato.	It's too late to go chasing ifs.
Psí štěkot na měsíček neplatí.	La luna non si cura dell'abbaiar dei cani.	A dog howling at the moon carries no weight.
Štěstí je vrtkavé, nemá žádného stání.	Gioia e sventura sempre non dura.	Fate has a fickle finger, and it doesn't stay still.
Kdo jsi bez viny, udeř.	Chi è senza peccato scagli la prima pietra.	Let the one who is without sin cast the first stone.
Můj bože, jednou není vždycky.	Per una volta non casca mica il mondo.	Once doesn't have to mean always.
Vzduch – boží duch.	Aria, moto e sobrietà, tengon l'uomo in sanità.	Fresh air - the Spirit of God.
Všechno zlé je pro něco dobré.	Non tutti i mali vengono per nuocere.	Every cloud has a silver lining.
Mladý může, starý musí.	Ogni ora può essere l'ultima.	What the young have to do, the old must do.
Co můžeš učiniti dnes, neodkládej na zítřek.	È meglio non rimandare a domani quello che puoi fare oggi.	You should not put off till tomorrow what you can perfectly well do today.
Sliby jsou chyby.	Tra il dire e il fare c'è di mezzo il mare.	Butter no parsnips.